

Weiner Sennyey Tibor

A méhészet művészetének háttere, előzményei és gyakorlati megvalósítása

Háttér

Sétálok. Minden reggel, ebéd előtt és napnyugtakor. Sétálok a kutyámmal a házak között, a városban, a Kada-hegyen különböző köröket leírva. Olyanok ezek a séták számomra, mint, amikor a japán buddhista szerzetes zazen meditációk között feláll és körbesétál a dozsóban, a kertben, a Fudzsi körül. A Kada az én Fudzsim. Kutyám mindenesetre nagyon boldog és örül, hogy naponta háromszor sétálunk. Egy ilyen sétám alkalmával vettem észre, alig tíz percre az otthonomtól a Sztelin-patak völgyében, egy terméskövekből kirakott szép, régi ház előtt egy sor méhkaptárat. A méhkaptárak mögött idős úriember lassú, nyugodt mozdulatokkal, a füstölőből áramló pamacsos felhők közt dolgozott. Hálós méhészkalapját inkább napellenzőnek használta, mint a méhek ellen, feltúrte és alatta mosolyogva pipázott. Nem vette észre, hogy figyelem. Láttam, hogy minden mozdulata megfontolt, tudatos. Láttam rajta, hogy boldog. Nagyon szépnek találtam és derűsnek.

Ekkoriban a kis kertünket a hegyoldalban még éppen csak elkezdtük kialakítani, paprika és paradicsom termesztésben is tapasztalatlan kezdő voltam, de jó bölcsészként mindent elolvastam, mindent kritikusan szemléltem és mivel nem

voltam túl tapasztalt, annak ellenére, hogy falun nőttem fel, sajnos saját hibáimból tanultam. Így megy ez. A kert hasonló meditációt nyújtott, mint a séták. Kimozdulni az írásból és olvasásból, átgondolni, elmélyülni, lecsendesülni és kiüresedni. Igaz, a séták önmagukért szépek, a kertben azért mindig volt célom. Szép növények, szép összhatás, jó termés. Mégis meditációs tér a kert is, másfajta mozdulatokkal, másfajta meditáció. Amikor azonban megláttam az öreg méhészt a völgyben, eszembe jutott Hamvas Béla mondata: „A méhes nem egyéb, mint a kinyilatkoztatás alkalmazása.” Mindig gondolkodtam azon, hogy ez vajon mit jelent? Hogyan lehet „a kinyilatkoztatást alkalmazni”? Nem tudtam, de sejtettem, hogy a méhesnek köze van az igazi mágiához, az igazi vallásosságához, az őszinte és elmélyült hithez. A méhesnek köze van „a kinyilatkoztatás alkalmazásához”, bármit is jelentsen ez, s talán még az üdvösséghez is.

Eltelt két év és úgy éreztem, hogy eljött az idő, hogy megteremtsem saját méhesem. Becsöngettem az öreg méhészhöz, vettem tőle mézet, beszélgettem vele. Kedves embernek ismertem meg. Elmondtam neki, hogy szeretnék méhészkedni. Azt mondta, hogy jól gondoljam meg. Elindultam hát jól meggondolni, közben eltelt még egy esztendő és valahogy még mindig nem tudtam, hogy készen állok-e, képes vagyok-e erre a nehéz feladatra? Elég jó vagyok-e? Elég érett, elég bölcs ahhoz, hogy felállítsam a saját méhesem? Bevallom, féltem. Féltem, hogy elbukok. Hogy gyenge leszek, hogy alkalmatlan, tudatlan. Féltem, hogy meghalnak kezeim között a rám bízott életek. Féltem, hogy az élet és halál nagy körforgásában meg kell jelennem teljes lényemmel, teljes tudatossággal. Igaz, hogy ezt már öt éve gyakoroltam kertemben, de mégis féltem a felelősségtől, hogy a nap leányinak hű pásztora legyek.

Aztán a sors, az angyalok, vagy maga a teremtő elintézte ezt is, bár kétségtelenül hagyott időt ismét, hogy kiélvezzem saját magam teremtette démonjaim tombolását. Egyszer csak, amikor épp elmélyülten meséltem kertész barátomnak, hogy vajon Berzsényi Dánielnek miért a méhes volt a legfontosabb hely, ahol verseket írt, ahol meditált, miért a méhes volt „a mágikus szem”, amin keresztül a világot szemlélni lehetett? –, hirtelen megállított a történetben és közölte, hogy van két méhcsalád két kaptárban, amelyek nem biztos, hogy túlélnek a telet. „Haza kellene őket vinned!” – mondta. Megijedtem. Ismét becsöngettem az öreg méhészhöz, Misi bácsinak hívják egyébként, s mondtam neki, hogy mi a helyzet. Ő azt tanácsolta, hogy próbáljam meg és tanítványául fogadott.

A méheket elhoztuk, rendbe raktuk, atkátlanítottuk, s bár kevés időnk volt, de megerősítettük télire őket. Közben megmutatta a saját méhészetét is, nagyon

hálás vagyok neki, sokat tanultam-tanulok tőle. A két mentett méhcsalád, amikor ezt írom, halk zümmögéssel kaptáraikban várják a közelgő tavaszt. Csöndesen füleltem a kaptárra tapasztom és hallgatom, ahogy fűrtbe rendeződve énekelnek és táncolnak. Szeretem a méhek szolid téli bálját. Szeretem a méheket, mert megnyugtatnak és szépek. Nagyon sokat tanultam tőlük az elmúlt évben és úgy érzem, bizalmukba fogadtak. Valamiért azt gondolom, hogy megjegyyeztek engem is, feleségem is. Felismernek minket. Tudom, sok méhésztudós gondolja így, és sok tanulmány beszél arról, hogy a méhek nem ismerik fel a méhészt, mégis hallom, hogy máshogyan zümmögnek, ha egyedül közelítek, vagy ha számukra ismeretlent a közelükbe viszek. Azt hiszem, hogy nem én vagyok az első költő, aki ilyen különös, misztikus kapcsolatot érez a méhekkal, és egészen biztosan nem az első ember. Hiszen a méhek és az ember kapcsolata ősbibb és mélyebb, mint elsőre gondolnánk. Lehetséges, hogy az emberi civilizáció kialakulása is részben a méheknek köszönhető? Az biztos, hogy a méh, akár csak a kutya, egészen korán kapcsolódott az emberhez a történelem során, s együttműködésük, hol csodás, hol egészen katasztrofális volt, legalábbis a méhekre nézvést.

Amikor az ember partnerként tekintett a méhekre, mindig virágzó volt viszonyunk, amikor az ember kirabolta és elpusztította őket, katasztrofális. A XXI. században ez nagyon fontos tanulság kell, hogy legyen, de erre még később visszatérek.

Előzmények

Több sziklarajzot is találhatunk az őskorból, amely az emberiség igen korai méhészkedését mutatja be, ebből a legismertebb a spanyolországi, Valenciában található „Pókok barlangjában” fellelt méhes-rajz, ahol hosszú kötélén láthatunk egy „mézvadászt”. A rajz különlegessége, hogy ha jól megfigyeljük, észre vehetjük, hogy a mézvadász kezében mintha füstölő lenne. Alighanem már nyolcezer-tízezer évvel ezelőtt is hasonló módon próbálták a méheket „lenyugtatni”. Ugyanilyen érdekes barlangrajzokat lelehetünk fel a kőkorszak idejéből a legkülönbözőbb helyekről, Zimbabwétól Indiáig.

A legérdekesebb „méhes” sziklarajzokat azonban a Szahara mélyén fedezhetjük fel, annak algériai részén, a mintegy ötszáz kilométer hosszan húzódó Taszilin-Ádzser labirintusszerű hegyvonulata rejtje őket. A hegység anyaga homokkő, s így az erózió egészen különös, egyedi formákat hozott létre. A vándornak űrbéli táj tárul szeme elé, ami még most is gazdagabb flórában és faunában, mint

a környező Szahara sivataga, ám sok ezer évvel ezelőtt ez a környék maga volt a Paradicsom. A hegységben talált sziklarajzokon dús folyamú folyókban fürdőző embereket láthatunk, számtalan mára eltűnt állatot, hatalmas csordákat, csatákat, amelyeket valamennyiünk közös ősei vívtak éppoly értelmetlenül egymással, mint a mai harcaink, s mindenkifölött burjánzó életet. De a ragyogó élet eltűnt az évezredek őrlő malmai alatt és forró sivatagi szél üvölt a száraz sziklák halott árnyai között.

Terence McKenna azt írja az *Istenek Kenyere* című könyvében:

„A Tazsilin-Ádzser sziklafestményeinek kora a késő neolitikumtól körülbelül kétezer évvel ezelőttire datálható. Az itt látható ábrázolásokon sámánok és legelésző marhacsordák sokasága tűnik fel. A sámánok gombákkal a kezükben táncolnak és testükből gombák nőnek elő. Egyik esetben úgy tűnik, mintha élvezettel szaladnának hallucinációk geometrikus formáival körülvéve. Ezeket a képi bizonyítékokat nem lehet kétségbe vonni” (McKenna 2012, 89).

Nem is áll szándékomban kétségbe vonni, mindössze annyit jegyeznek meg, hogy számomra különösen érdekes, amit ő úgy jegyez le, hogy „méhmaszkot viselő gombasámán” (McKenna 2012, 91), az más – még McKennáénál is elszántabb – elképzelések szerint „méh-szkafandert viselő űrhajósok”. Ugye, ki mibe és mit akar belelátni? Az emberi képzelet egészen csodálatos, mert éppen annyira tud kreatív és teremtő lenni, mint romboló és őrült. Amiben azonban biztosak lehetünk azok a gomba ábrázolások és a méhek emberi formában történő megjelenítése: antropomorfizálása. E sziklarajzok legjobb kutatója egy francia fotográfus volt, Jean-Domnique Lajoux, akinek, ha megkeressük, és ha elég szerencsések vagyunk meg is találjuk gyönyörű könyvét (Lajoux 1962), akkor láthatjuk, hogy nem egy, hanem még számos „méhsámán” ábrázolás van a sziklarajzok között. Lajoux kiemeli, hogy hatvan kilométerrel arrébb is találtak hasonló „méhmaszkos” ábrázolást, s szerinte „a hely szelleme”, vagy „valamilyen helyi mítosz képviselője” lehetett az ábra mára rejtélyes jelentése. Nem tudhatjuk és McKenna „méhsámán” elnevezése is utólagos projekció, fogalmunk sincs ugyanis, hogy a képeken nem egy méhistent látunk-e, vagy egy méhjelmazbe-maszkba öltözött embert, valamilyen rituálé alkalmával? De, ami nagyon érdekes és közös valamennyi kőkori méh és mézvadász sziklarajznál az az, amit kiváló és átfogó könyvében Eva Crane is észrevett (Crane 2013), mégpedig, hogy

ellentétben sok más rajzzal az évezredek során ezeket a méhekhez köthető ábrákat nem rajzolták soha sem felül sehol. Sem Afrikában, sem Európában, sem Ázsiában. Ez pedig csak azt jelentheti, hogy ezredéveken keresztül generációk sora tudta, hogy a méhekkel kapcsolatos ábrázolások, információk nem írhatóak felül, szentek és tabuk, sérthetetlenek és kulcsfontosságúak.

Ma, a XXI. században beláthatjuk, hogy mennyire igazuk volt az őskorban élt embereknek. Ha a méhek és a róluk való tudás és gondoskodás kivész, akkor az egész emberiségnek vége, ugyanis ezek a méhek felelősek a virágok beporzásának legalább kétharmadáért, így ha nincsenek méhek, nincs beporzás, nincs termés sem. A méhek nélkül az emberiség előbb éhezni fog, utána pedig ki-
pusztul majd.

Ezért érthetetlenül nagy ostobaság és ősbűn olyan vegyszereket használni a mezőgazdaságban, amelyek a méhek tömeges kihalásáért tehetőek felelőssé. Ezt azonnal abba kell hagyni és a mezőgazdaságot éppen úgy, mint falvainkat és városainkat, méhbaráttá kell tenni! Méhbarát kerteket kell teremtenünk a hazában.

Az őskori ember mérhetetlenül közelebb élt a természethez, nem idegenedett el tőle, ám akárcsak ránk, úgy rá is hatással volt a klímaváltozás. Az egykor virágzó és folyókkal szabdalta Taszilin-Ádzser sziklarajzain végigkövethetjük, ahogyan évezredekken keresztül kultúrák váltották egymást, eltűnnek az úszók, eltűnnek a méhemberek, aztán a végeláthatatlan csordák helyén tevés vándorok jelentek meg, végül kiszáradt az egész fennsík, elsivatagosodott a környéke és egykori lakói elhagyták, rajzaikat senki sem folytatta tovább. Ma már csak néhány tuareg törzs jár arra, a burjanzó életnek és magas kultúrájának csak a sok évezredes sziklarajzok magányos és alig-alig megfejthető tanúi.

E varázslatos vidéktől nem messze azonban az emberiség történetében hamarosan ismét felvirágozott a méhészkedés, méghozzá a Nílus völgyében.

A Nap leányai

Az ókori Egyiptomban a kezdetektől fogva igen nagy megbecsülésnek örvendtek a méhek, a méhészeket külön kasztba sorolták – megjegyzem a méhészek későbbi korokban is főleg papok, szerzetesek, tanárok, szorgalmas és művelt iparosok közül kerültek ki – sőt, Egyiptomban a királynevek előtt is a méh-hieroglifa állt, számtalan ábrázolást, leírást és rajzot találunk az egyiptomi évezredek során, amelyeken méheket, fektetett-hengeres kasokat, méhészeket,

mézet, viaszt láthatunk, ahogyan ezt kiválóan összefoglalta könyvében Gene Kristky (Kristky 2015). Ő közli egyébként azt a verset, amely a méhek isteni eredetébe vetett hitet őrizte meg:

„Ré Isten sírt és könnyei
a Földre zuhantak
méhekké válva.
Létrejött a méh és
vele együtt a célja
minden növény virágaival;
így méhviasz is lett,
így méz is lett,
Ré könnyeiből.”
(Salt papirusz)

Ré isten az ókori egyiptomi mitológia szerint a teremtő isten, a Nap isten, a méhek tehát már egészen korán a teremtéssel, a Nappal, a fényvel kapcsolódtak össze az emberi hitrendszerben.

Nem véletlenül.

Az említett Eva Crane írja átfogó művében, hogy két mitikus állat kíséri az emberiséget a teremtés történetektől kezdve: az egyik a kígyó, a másik a méh. Mindkettő sötét helyen lakik és a fényre jön ki, mindkettőnek van mérge, de míg a kígyó a különböző mitológiákban, vallásokban hol jó, hol rossz szerepet tölt be, addig a méhek valamennyi mítoszban, valamennyi vallásban és kultúrában abszolút pozitív szereplők. Például az ókori görög mitológiában Arisztaiosz miután a kígyómarásig, s így a halálba kergeti Orpheusz szerelmét, Eurüdikét, rendkívül megbánja bűnét és egy bikát áldoz az isteneknek. Zeusz megbocsájtásának jeleként a lángoló bika testéből áramlanak ki a méhek, s innentől Arisztaiosz lesz az első méhészt, s az ókori méhészek védő istene. Talán érdemes megjegyezni, hogy a méhek, mint az isteni megbocsájtásnak jelei jelennek itt meg. De visszatérve még egy kicsit Egyiptomba, az egyiptomi tradicionális méhészkedés a fáraók hosszú évezredein keresztül végig virágzott, sőt, már az ókori Egyiptomban megjelentek a „vándorméhészek”, akik a Níluson a virágzás-hoz igazodva méhészt-hajóikkal le-fel vándoroltak kezdetleges kaptáraikkal (mi ezt inkább kasnak hívnánk) és méheikkel. Külön kategória volt a sok száz, a Nílus agyagából készített kasok sora és fala, ahol családok generációi méhészked-

tek. Sőt, miután Egyiptomban felírták az utolsó hieroglifákat, majd a keresztény római császárok parancsára bezárták az összes pogány templomot, az egyiptomi tradicionális méhészet fennmaradhatott, hagyományával együtt.

Nem csoda, hogy nagyon hasonló, agyagból készült hengeres méheseket tártak fel a régészek Izraelben, Tel Rehovban, amelynek korát mintegy háromezer évesre becsülik. Különös is lenne, ha a zsidók nem ismerték volna a méhészkedést és a mézet, hiszen a Biblia ószövetségi része ötvenötször említi a mézet és Izraelt tizenhatszor, mint a „tejjel-mézettel folyó Kánaánt”, és számos zsidó ünnepen ma is mézes süteményt esznek. A zsidó gyerekek száját születéskor vajjal és mézzel kenik meg, talán, hogy a tápláló bőségét és kedves édességét az életnek megérezzék és megkedveljék. A méz, a lépes méz, mint a csók, a menyasszony ajka és a beteljesült szerelem jelenik meg az Énekek Énekében is, de a Szentírásban másutt meg, mint maga a bölcsesség. A méz a katolikus lexikonok szerint a kereszténységben hagyományos Jézus-szimbólum lett. Szerintem a méz megáldása, tejjel és vízzel együtt ősi szertartás továbbélése lehetett, így az is, amikor az őskeresztények keresztelekor mézzel kínálták a megkeresztelkedetteket. Később a „benedictio lactis et mellis”, vagyis a tej és méz megáldása, az emberi és isteni természet kereszttség által az emberben való egyesülésének rituáléja volt.

Igaz, hogy a méz a karácsonyi asztalon jelentőségét megőrizte, de sajnos e régi, mély értelmű szertartások kikoptak az emlékezetből.

A méz hihetetlenül fontos volt az ókori római birodalomban is, említhetnénk csak Vergilius Georgicájának negyedik énekét, és számos latin szerzőt, de éppen így Kínában is, ahol a kínai császárság történetét ugyanúgy végigkísérte. Külön érdekesség, hogy az apiterápiában alkalmazott méhméreg terápia, amikor méhek csípésével gyógyítanak, igen népszerű az akupunktúrát jól ismerő hagyományban, s azokra a pontokra csíptetnek a méhekkal, ahová egyébként tűt szúrnának. Nem lepődnek meg, hogyha a két gyógyító hagyomány évezredekkel korábban egy töről fakadt volna. Ahogy azon sem, ha kiderülne, hogy Jézus és tanítványai, követői a hit és a szeretet ereje mellett, nem csak olíva- és kenderolajjal, hanem mézzel is gyógyítottak.

A méz és a méhészeti termékek gyógyító hatásával az ősidők óta tisztában voltak az emberek, csak maga az alkalmazás nem volt mindegy.

Az apiterápia, ami a méhészeti termékekkel való igen kiterjedt, sokféle és fajta gyógyítást jelent napjainkra, valójában ősi hagyomány, amit részben újra meg kell tanulnunk, részben alkalmaznunk kell jelenünk emberére.

Elsősorban talán azt kellene megérteni, hogy a terápia azt jelenti, hogy valamit folyamatában alkalmazunk, tudatosan, gyógyító, tápláló céllal, s az folyamatában hat. De a mai ember el van rontva a cukorral, s nem véletlenül írja említett könyvében Terence McKenna is, hogy

„A számos új árucikk választékból, ami Európába utat talált a középkor pangása után, egy új fűszer vagy drogféleség különösen kiemelkedik. Ez a nádcukor. A cukrot már évszázadok óta ismerték, mint ritka, orvosi szert. A rómaiak tudták, hogy egy bambuszféle fűből nyerik ki. A cukornád (*Saccharum officinarum*) termesztése trópusi feltételeket igényel, ezzel biztosított volt, hogy továbbra is importtermék maradjon Európában. Csak a XIX. században Napóleon utasítására kezdték meg a nádcukor kiváltására a cukorrépa termesztését” (McKenna 2012, 217).

Ebből sokkal több minden következik, mint elsőre gondolnánk, például gyarmatosítás, rabszolgaság, függés, egészségrombolás, háborúk, betegségek, sorra a cukor, mint drog számlájára írhatóak. És még mindig cukorral etetik és díjazzák a gyerekeiket az emberek!

A cukor és a méz között óriási különbségek vannak, gazdasági és élettani hatásukat tekintve is. Egyrészt a mézet nem lehet olyan nagy mennyiségben előállítani, mint a cukrot, éppen ezért drágább, másrészt a méz máshogyan (jobban és jótékonyan) épül be a szervezetbe, mint a cukor, de persze a mézet is mértékkel érdemes fogyasztani.

A méhészet Magyarországon

A cukor megjelenésével a méhészet teljesen megváltozott Európában, végső dőfést azonban a kőolajipar adta, amikor megjelentek a paraffinos gyertyákkal, olajos lámpákkal. Addig ugyanis a méhviasz a méz mellett az egyik legértékesebb terméke volt a méhészeknek, ebből öntötték (és néhol még ma is öntik) a gyertyákat. Talán nem mellékes, hogy a méhviaszból készült gyertyák, ellentétben a paraffinos gyertyákkal és mécsesekkel, nem bocsátanak ki káros anyagokat, kellemes fényük és finom illatuk van, és sokak szerint elégetve a levegőt is tisztítják.

Európában egyébként sokáig a „mézvadászat” volt jellemző, ez azonban nem úgy történt, ahogyan sokan képzelik, sőt, az említett Eva Crane külön fejezetet

szentel az elfelejtett magyar méhészeknek, akik a Kárpát-medence erdőiben, egy-egy nagy fa odvában megtalálták a méhcsaládokat, megjelölték e fák törzsét, s visszajártak hozzájuk. Ezek a mézvadászok nem fosztották ki teljesen a méhcsaládokat, nem pusztították őket el. A magyar méhészeti szakirodalom később is kiemelkedik Tessedik Sámuellel, aki Szarvason méhészeti szakiskolát nyitott gyerekeknek és dokumentáltan, 1794-től a méhcsaládok leölése nélkül méhészkedett, sőt az akác honosításának nagy támogatójaként méhlegelőt ültetett. Persze az akácnak is két oldala van, jó és rossz, de mára mindenesetre alighanem hazánkban van a legtöbb akác Európában, így aztán elsők vagyunk az akácmézet illetően is. Éppen az akácméz tehet róla, hogy a magyarok hozzászoktak, hogy a méz folyékony, s a kristályos mézet már nem veszik. Ez nagy tévedés, előbb-utóbb, minden méz kristályosodik, de ez jó hatásukból semmit sem vesz el, ellentétben azzal, ha sokszor és túlmelegítik. Külön fejezet lehetne a mézhamisítás, de mivel az ételhamisítást is a főbűnök közé sorolom, s mindig kihoz a sodromból a csöndes gyilkosok halk öldöklése, ebbe most nem megyek bele, csak jelzem: mézet legjobb méhésztől venni.

A lehető legjobb persze mégis az, ha valaki, aki élete derekára ér, eljut egy méhesbe. Legyen az saját, barátja, családja, mestere méhese. Talán így jutott el Hamvas Béla is a méhesbe, amelynek olyan szép emléket állít írásaiban, amikor azt írja Magyarországról, hogy:

„Mindig jobban látom, hogy helyesen választottam. Helyesen, itt ebben az alvó népben, mert még mindig többet ér így aludni, mint így élni. Ez itt Berzsenyi és Kisfaludy Sándor népe és földje, elpusztíthatod, de az aranykorból sohasem fogod tudni felébreszteni. Ez a méhes földje” (Hamvas 2020).

Mielőtt azonban nagyon beleélnénk magunkat, Hamvas ezt valószínűleg Magyarországnak csak egy nagyon kis szegletéről, részéről mondta, a délnyugati géniusról, vagy és pontosabban annak megnyilvánulásáról. Mert a Hamvas által felállított nagy géniuszok megjelenhetnek bárhol a hazában. Valószínű, hogy ez a délnyugati géniusz, ez a derűs szellemiség minden magyar méhesben feltűnik.

Mit is ír erről Hamvas? Azt, hogy a délnyugati otthon, a kúria legfontosabb helye a méhes:

„A kúria legintimebb helye nem az ebédlő, vagy a fogadó, vagy a könyvtár. Itt valami olyasmi született, amit a föld egyetlen pontján sem látni. Ez a méhes. El kell képzelni Berzsenyit nyáron, a sugárzóan forró napon, augusztusban, amikor ebéd után a szikrázó udvaron átmegy, hóna alatt Horatiusával és néhány papírral, amelyre ódájának vázlatát vetette. A méhes a háztól ötven lépésnyire van. Az ajtót kinyitja. A kaptárak körül zúgnak a méhek és az ablakon szállnak be és ki. A kaptárakon kívül csak puhafa asztal és szék, semmi más. A lángoló kertre néz ki, aztán a méhes felé fordul, a könyv ott fekszik az asztalon, a papír, a külvilág eltűnik és elsüllyed valahová, ahonnan már nem látni a forró nyári kertet és a kaptárt. Ott ül mozdulatlanul a zsongásban és mintha valami belül elkezdené mindazt, amit eddig életében magába gyűjtött, zajtalanul dagasztani és köpülni: a gyermekkort, a szülői házat, a szerelmeket, azt, amit tanult és látott és olvasott. Valami dolgozik benne és forgatja életét. A méhes az éber alvás helye. (...) És Berzsenyi ott ül, ez az élet már alig emberi ebben a zümmögő forróságban és az olajosan lassan ömlő idővel zeuszi magányában” (Hamvas 1988).

Ez az, amit Németh László, a Somogyi Imre-féle Kertmagyarország eszme első nagy népszerűsítője így ír:

„E méhes tündéristenei magyarazzák s tündérik meg neki a reformot, melynek lóversenyterében ő éliszi pályát szeretne látni, az ünnepben összeforrt, fölemelt magyar görögökkel. Erre a Duna-táji magyar görögségre gondol gazdasági tanulmányában és Széchenyi számolgotó magyarságával szemben sem ejti el a »képzelmes magyarságot«, mely »nagy hivatal a legszebb emberségre«” (Németh 2014).

De Berzsenyi méhese végzetes találatot kapott a huszadik század során.

„A házat megkerülve érünk a kert széléhez. Valamikor itt állt az a méhes, amit Hamvas Béla a nemesi kúria legintimebb terének, az »éber alvás helyének« nevez dél-nyugaton. Berzsenyi gyakran jött ki ide a mindig hűvös, sötét és füstszagú házból. Pontosan ide, a ház mögé, mert csak a pór nép ül ki a kapuba utcát nézni, pipázgatni. Itt kellően távol lehetett a négy gyermeke zsvijától, az asszonyi fecsegéstől, de mégis közel, ha rendelkeznie,

intézkednie kellett. Itt, a méhesben könyvbe tudott zárkózni, vagy éppen megnyílhatott egy-egy versben, levélben. Ha meg a borospohárért nyúlva felnézett, a gazda szemével tekinthetett meglepéssel körül birtoka részletén. Már régen nem ül ide ki senki. A mostani látogató az üres, befűvesített semmit látja. Meg azt: már csak néhány eltévedt darázs látogatja a közeli gyümölcsösből az egykorvolt méhes helyét (...)” (Smidéliusz 2011).

De nagy szerencsénkre még találunk egyetlen árva fotót, ami tanúskodik Berzsényi Dániel méheséről a niklai kúria falán. Kenéz László erről így írt:

„Gyerünk ki ismét, legalább keressük meg, hol állt a méhes. Végre megvan a hely a régi kép alapján. S ekkor, azon a helyen, világossá válik minden, mint a nap. A méhes volt a kapocs a liget és a kúria között. Most, hogy már nincs, hiányzik az optika, amelyen át a természetből sugárzó szellem a ház termeibe vetülhetne. Ezért az éles ellentét a ragyogó kert és a kopár belső terek között. A méhes oculus volt, mágikus szem. Elég tehát a méhes hűlt helyére állni, hogy a neonfényes, távollévő Berzsényi helyett a valóban jelenlévőt pillantsuk meg” (Kenéz 2008).

Berzsényi méhesének eltűnésével pedig eltűnni látszott a méhes-élet nagy lehetősége is. S bár Arany János még írt néhány kedves méhes verset, Ambrózy Béla hallatlan dicsőséget szerez a hazai méhészet megalapozásával, Boczonádi, Őrösi Pált és sok kiváló magyar méhészt is említhetnék, s mint mutattam Hamvas Béla és Németh László is tudott a méhes fontosságáról, de a méhészet továbbra is csak amolyan megtűrt mellékes maradt néhány nagyon elszánt magyar számára. Pedig ezen méhesek lakói hallatlan értékes munkát végeznek, termékeik pedig valódi kincseink.

Ha engem kérdeznének, akkor szerintem: (1) tanítani kellene a gyerekeknek a méhészkedést, hogy szeressék a nap leányait, (2) minél jobban támogatottá kellene tenni a hazai mézet és (3) támogatni kell a méhlegelők telepítését, (4) apiterápiás kutatóközpontot kellene létrehozni és a kutatásokat támogatni, (5) betiltani a méhekre ártalmas növényvédő szerek használatát, (6) művészeti és tudományos eseményeket szervezni a méhészet és az ökológiai kérdések köré, végül pedig (7) országos kampányt kellene indítani a „méhbarát kertekért”.

De persze sajnos nem kérdeznek, így semmi mást nem tehetek, mint, hogy írok, és magam is tanulok szépen csöndben méhészkedni, hogy szerény lehe-

tősegeim szerint, amennyire csak tudok, hozzájáruljak a méhes földjének és népének túléléséhez.

Gyakorlati megvalósítás

„Marcus Aurelius mondja, hogy negyvenéves korára egy férfi, akiben világít egy szikrája az értelemnek, mindent megélt és mindent tud, ami előtte történt az időben az emberekkel, s ami az utána következő időben történhet még” (Márai 2006).

Ezt írja Márai Sándor a Füves könyvében és érdemes ezen eltűnődnie annak is, aki még nincs negyven, s aki már elmúlt negyven, de legfőképpen annak, aki éppen betölti a negyvenedik évét. Kicsit ezt hittem én is 2021 májusában, amikor az első termelő évemet kezdtem meg tizenhét méhcsaláddal, inkább költőként, mint méhészként.

Szentendrére, a Kada-csúcsra 2015-ben költöztünk feleségemmel, Budapest belvárosából, ahol hét évig éltünk, előtte a szegedi egyetemre jártam. Diplomám szerint filológus vagyok, vagyis szövegekkel bíbelődő „literary gentleman”, ahogy Szerb Antal írta hasonszőrűekről a Pendagron legendában. Egyébként – bár Egerben születtem – egy kisalföldi faluban nőttem fel, szüleinknek nagy kertje volt, mi magunk is sokat kertészkedtünk öcsémmel, akivel máig is szoros és szeretetteljes kapcsolatom van, így a méhészkedésben is sokat segített, támogatott. Szerencsés az, akinek legalább egy jó testvére, néhány kiváló barátja és bölcs felesége van, és én ilyen szerencsésnek tartom magamat, mert mindezek – minden nehézség ellenére – megadattak. Édesanyám élelmiszeripari (tejipari) középiskolába adott, bár már tíz évesen verseket írtam, s eszem ágában sem volt, sem kertésznek, sem sajtkészítőnek állni. Végül valahogy mégis csak a folyamatos tanulás, írás, olvasás mellett, a kertészet és a méhészet révén: az élelmiszer termelés és előállítás is visszatért életembe.

Eredetileg lépésről-lépésre kívántam haladni, lassan bővíteni, s a méhészetet, mint valamiféle kiegészítő időtöltést képzeltem el, amit majd öreg koromra tanulok ki, de máshogy alakult. A méhekkel való kapcsolódásom kezdettől fogva nem megélhetést, hanem különös szenvedélyt jelentett, akárcsak a kertészkedés.

A kaptáraink huszonnégy keretes, egy és kétcsaládos nagyboconádi kaptárak, ilyenekkel csak Magyarországon méhészkednek, a világon inkább a rakodó-

kaptárak az elterjedtek. Sok mindent elolvastam és megtanultam az ezekkel való méhészkedésről, de még mindig tanulom. Azért szeretem ezeket a kaptárakat, mert olyanok, mint a könyvek, bennük a keretekbe épített lépek a könyvek lapjai, melyekbe a méhekkal együtt írjuk aranyló verseinket, amely maga a méz. Így tehát jellegzetes, álló, kicsiny magyar méhészetem van Szentendre szélén. Nagyon érdekeltek az új technológiák is, például építettünk egy lépszekrényt, zárható szellőzőkkel, s egy kicsi ózongenerátorral, ami meglepően jól teljesített. Nekem például nagyon jól működik a Józsi bátyánktól örökölt napviaszolvasztó is, annyi kiegészítéssel, hogy kerekeket szereltem rá, így a teraszon folyamatosan a Nap felé állíthatom, és igen szépen olvasztja nyáron az elhasznált lépeket. Egyébként is jellemzőnek találom azt a méhészetre, hogy mindig meg kell oldani, szerelni valamit. Talán nem bántom meg sem a profibb, sem az önéreztesebb méhészeket, ha azt írom, hogy olyan ez a méhészkedés számomra sokszor, mint egy „felnőtt-legő”. Az ügyes méhész egészen leleményes tud lenni, ha egy-egy addig ismeretlen probléma megoldásáról van szó.

Az első termelő évemben folyamatosan küzdöttem a méheim egészségért, próbáltam egy tartható atka-protokolttal kidolgozni, de ebben is még fejlődniem kell. Végül pedig számunkra nagyon szép méztermés jött össze, azzal együtt, hogy a nyár végi két hónapos aszály, és az ebből fakadó virágorhiány, azért adott feladatot, a klímaváltozás, az emberi tevékenység, erdőirtás, a méhlegelők eltűnése és vegyszerhasználat, az invazív kártevők mind-mind hatással vannak a méhekre, s egyre nehezebb őket életben tartani. Úgy is mondhatnám, hogy a méhek a környezeti változás legérzékenyebb „lakmusz-papírjai”, közvetlenül látni rajtuk, hogyan megy tönkre a bolygó.

Igyekszem etikus-méhészkedést folytatni, ami azt is jelenti, hogy a méheknek is hagyok mindig mézet (igen, akácot is), sosem pörgetem ki teljesen a kaptárt, és az elsődleges szempont az állomány „jólléte”, vagyis az igazi siker nem a sok méz, hanem az egészséges méhek. A méz mellett szedtünk virágpórt is, készítünk propolisz oldatot is, és a napviaszolvasztóval kinyert viaszból karácsonyi gyertyákat öntünk feleségemmel, Virággal, aki társam ebben is. A méhészet számunkra tehát nem megélhetés kérdése most még, hanem lehetőség a fejlődésre, tanulásra és „a természettel való kapcsolatunk újragondolása”.

A méhészet művészetéből közben könyv lett, aminek befejezésekor – 2023 októberében – huszonhat családdal teleltem már be, s építettem – szintén barátaimnak hála – egy kicsiny méhesházikót is, vagy ahogy máshol mondják „kaptárlevegős” házat, mintegy laboratóriumnak, s elkezdtem tanulmányozni

a méhek gyógyító hatását: az apiterápiát. Ilyenkor mindig izgatottan várom a tavaszt.

A méhekről közben rengeteget olvastam, kutattam, nem csak mint méhész, hanem mint filológus és költő is. Megírtam „A méhészet művészetét” vagyis azt, hogy a kezdetektől napjainkig mennyire fontos, izgalmas és érdekes szerepe volt a méheknek az emberiség kultúrtörténetében, irodalmában, művészetében, s milyen különös kölcsönhatás alakult ki a méhek és az emberek között. Esszéimet két esztendőn át közölte a Méhészet szaklap, s végre egy kötetbe rendeződtek ezek az esszék. Rengeteg minden kimaradt a kötetből, például az apiterápia bővebb kifejtése, részletezése, vagy a vegyszermentes gyakorlati méhtartás lehetőségének leírása, de ezek már szétfeszítették volna az így is igen sok irányba mutató „méhészet művészetét”.

Kimegyek a méhekhez, ha meghalnak családtagjaim, elmondom nekik, hogy mi történt, éppen úgy, mint a Kossuthról szép verset író amerikai költő, John Greenleaf Whittier, s csak remélhetem, hogy mérhetetlen szomorúságomon a méhek jobban fognak könnyíteni, mint szegény Sylvia Plath-én, aki öngyilkossága előtt kezdett méhészkedni, s írt egy sor megrázóan szép méhes-verset. De más a viszonyom e méhekkel, leülök közjük és hallom, ahogy átrepülnek a kerítések, korlátok felett, nem tesznek különbséget enyém és tied között, tudják, hogy az egész táj, az egész Föld minden virág hozzájuk tartozik, s nekik (is) szép. Tudták ezt már sok millió éve, amikor őseik úgy döntöttek, hogy vegánok lesznek, s húsevés helyett a virágokat választották, ezzel pedig megváltoztatva egy egész bolygó arculatát és sorsát is. Vajon, ha mi úgy döntenénk, hogy többet nem eszünk húst, akkor nem változna meg a világ? Vajon, ha komolyan vennénk a méhek védelmét megmenthetnénk magunkat a pusztulástól?

A méhesben kérdelem ezt, így az örökkévalóságban is kérdezhetném, s a többiek nyugodtan legyinthetnek, hogy ugyan már, költői kérdések ezek.

Felhasznált szakirodalom

- Crane, Eva. 2013. *The World History of Beekeeping and Honey hunting*. New York: Routledge.
- Hamvas Béla. 2020. *Unicornis – Summa philosophiae normalis*. Szentendre: Medio Kiadó.

- Hamvas Béla. 1988. *Az öt géniusz/A bor filozófiája*. Szombathely: Életünk könyvek.
- Kenéz László. 2008. „A méhes hűlt helye.” Megtekintve 2023 július 8-án.
https://kulturpart.hu/2008/08/10/a_mehes_hult_helye
- Kristky, Gene. 2015. *The tears of Re. Beekeeping in Ancient Egypt*. New York: Oxford University Press.
- Lajoux, Jean-Domonique. 1962. *Marvelles Du Tassili N'Ajjer*. Paris: Editions du Chene.
- Márai Sándor. 2006. *Füves könyv*. Budapest: Helikon Kiadó.
- McKenna, Terence. 2012. *Istenek Kenyere*. Budapest: Atrax Kft.
- Németh László. (1940) 2014. *A minőség forradalma – Kisebbségben (Politikai és irodalmi tanulmányok, beszédek, vitairatok)*. Megtekintve 2023 július 8-án.
https://reader.dia.hu/document/Nemeth_Laszlo-A_minoseg_forradalma_Kisebbségben-10998
- Smidéliusz Kálmán. 2011. „Berzsenyi Dániel otthonai.” *Irodalomismeret* 2011/3: 81–86.